

DOI: <https://doi.org/10.37000/ebbsl.2026.09.16>

УДК 336.64:338.43

Наталія ТАНКЛЕВСЬКА,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки та фінансів підприємства
Державний торговельно-економічний університет
ORCID: 0000-0003-2906-4051
email: ntanklevska@gmail.com

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЇХНЬОЇ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

Анотація

Актуальність теми. Досліджується проблема забезпечення фінансової стійкості українських аграрних підприємств як стратегічного імперативу національної продовольчої, економічної та безпекової стійкості, особливо в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. У дослідженні обґрунтовано, що традиційні інструменти оцінювання фінансової стійкості є недостатніми для аграрного сектору через притаманні йому специфічні ризики: тривалі виробничі цикли, високу капіталомісткість, структурно нерівномірні грошові потоки, зумовлені сезонністю, залежність від кліматичних умов і нестабільних світових товарних ринків, а також посилені війною логістичні шоки. Основна гіпотеза полягає в тому, що фінансова стійкість є не лише ретроспективним показником, а й динамічною здатністю та проактивним стратегічним ресурсом, який формує фундаментальну основу системи фінансової безпеки підприємства.

Метою статті є обґрунтування ролі фінансової стійкості як системоутворюючого елемента фінансової безпеки суб'єктів аграрного бізнесу та розроблення практичних рекомендацій щодо її зміцнення.

Методи дослідження передбачає критичний аналіз існуючих теоретичних підходів, ідентифікацію галузевих внутрішніх і зовнішніх детермінант фінансової стійкості (зокрема структури активів, державної підтримки, кліматичних та валютних ризиків), а також концептуальну адаптацію діагностичних інструментів.

Отримані результати. Наукова новизна одержаних результатів полягає в такому: концептуальному переосмисленні фінансової стійкості не як ретроспективного індикатора, а як динамічної здатності та проактивного стратегічного ресурсу, що становить фундаментальну основу системи фінансової безпеки підприємства; запропонуванні концептуальної схеми модифікації Z-моделі з урахуванням сезонності грошових потоків, специфіки структури активів та впливу державної підтримки; розробленні оригінальної графічної циклічної моделі, яка відображає причинно-наслідкові зв'язки між загрозами, фінансовими показниками, рівнем безпеки та коригувальними управлінськими діями; а також запропонуванні адаптованої системи фінансових коефіцієнтів, пристосованої до специфіки аграрного бізнесу.

Ключовим результатом дослідження є запропонована система адаптованих фінансових коефіцієнтів (зокрема показників рентабельності з урахуванням державних субсидій та коефіцієнта фінансової стійкості, що враховує довгострокові зобов'язання), розроблена відповідно до особливостей аграрного бізнесу. Стаття суттєво розвиває науковий дискурс шляхом де-

монстрації обмеженості класичних моделей прогнозування банкрутства (зокрема моделі Альтмана) для аграрного сектору та пропозиції концептуальної схеми їх адаптації (умовна модель Zagr) з урахуванням державної підтримки, специфіки активів та екзогенних ризиків. Крім того, у дослідженні розроблено оригінальну графічну циклічну модель, яка візуалізує причинно-наслідковий зв'язок між зовнішніми та внутрішніми загрозами, погіршенням ключових фінансових показників, подальшим зниженням рівня фінансової безпеки та механізмом зворотного зв'язку у вигляді управління рішень.

Практична цінність дослідження полягає в тому, що запропонована модель підкреслює необхідність проактивного та інтегрованого управління. На основі проведеного аналізу у статті сформульовано комплекс рекомендацій, структурованих за стратегічним, операційним і контрольним рівнями управління.

Висновки. Отримані результати підтверджують, що зміцнення фінансової стійкості потребує комплексного підходу, який поєднує фінансові, операційні та ризик-орієнтовані інструменти управління з урахуванням галузевої специфіки. У контексті даного дослідження фінансова стійкість розглядається як фінансова резильєнтність, тобто динамічна здатність аграрних підприємств протистояти воєнним шокам, адаптуватися до порушених логістичних ланцюгів та нестабільних ринкових умов і забезпечувати довгострокову життєздатність. Встановлено, що фінансова стійкість є фундаментальною основою фінансової безпеки та довгострокового функціонування аграрних підприємств, забезпечуючи їх платоспроможність та безперервність діяльності в умовах підвищених ризиків. З огляду на притаманні галузі сезонність, специфічну структуру активів та залежність від державної підтримки, пряме застосування універсальних фінансових моделей є недостатньо ефективним. Підвищення фінансової стійкості має ґрунтуватися на узгодженому комплексі фінансових, економічних та управлінських заходів, які спільно формують надійну систему захисту підприємства. Водночас необхідним є перехід від ретроспективної діагностики до проактивного сценарного моделювання ризиків. Перспективними напрямками подальших досліджень є розроблення галузевих стандартів фінансової стійкості, оцінювання впливу цифровізації (AgriTech, FinTech), дослідження нових фінансових інструментів та моделювання сценаріїв післявоєнного відновлення агробізнесу на деокупованих територіях.

Ключові слова: фінансова стійкість, фінансова резильєнтність, аграрне підприємство, фінансова безпека, управління ризиками, Z-модель.

UDC 336.64:338.43

Nataliya TANKLEVSKA,
Doctor of Sciences (Economics), Professor,
Professor of the Department of Economics and Business Finance
State University of Trade and Economics
ORCID: 0000-0003-2906-4051
email: ntanklevska@gmail.com

FINANCIAL STABILITY OF AGRICULTURAL BUSINESS ENTITIES AS AN ELEMENT OF ITS FINANCIAL SECURITY

Abstract. This scientific article investigates the critical problem of ensuring the financial stability of Ukrainian agricultural enterprises, a strategic imperative for national food, economic, and

security resilience, especially under wartime conditions and during post-war recovery. The study argues that conventional financial stability assessment tools are insufficient for the agricultural sector due to its unique risks: long production cycles, high capital intensity, structurally uneven cash flows driven by seasonality, dependence on climate and on volatile global commodity markets, and exacerbated wartime logistical shocks. The core hypothesis posits that financial stability is not merely a retrospective indicator but a dynamic capability and a proactive strategic resource, forming the fundamental foundation of an enterprise's financial security system.

The purpose of the article is to substantiate the role of financial stability as a system-forming element of financial security for agricultural business entities and to develop practical recommendations to strengthen it.

The methodology involves a critical analysis of existing theoretical approaches, the identification of industry-specific internal and external determinants of stability (e.g., asset structure, state subsidies, climate, and exchange rate risks), and the conceptual adaptation of diagnostic tools.

Results. The scientific novelty of the obtained results is as follows: the conceptual reimagining of financial stability not as a retrospective indicator but as a dynamic capability and a proactive strategic resource, which constitutes the fundamental foundation of an enterprise's financial security system; proposal of a conceptual scheme for modifying the Z-model to account for seasonality of cash flows, asset structure specificity, and the impact of state support; development of an original graphical cyclical model mapping causal relationships among threats, financial indicators, security levels, and corrective management actions; and proposal of an adapted system of financial ratios tailored to agricultural business specifics.

A key outcome is the proposed system of adapted financial ratios (e.g., profitability, including subsidies, and a financial stability ratio considering long-term liabilities) tailored to the specifics of agricultural businesses. The article significantly advances the field by demonstrating the limitations of classical bankruptcy forecasting models (like Altman's Z-score) in an agricultural context and proposing a conceptual scheme for their adaptation (a conditional Z_{agr} model) to account for state support, asset specificity, and exogenous risks. Furthermore, the study develops an original graphical cyclical model that visually maps the causal relationship among external/internal threats, the deterioration of key financial indicators, the resulting decline in financial security, and the corrective feedback loop of management decisions.

Practical value of the study. This model underscores the necessity of proactive, integrated management. Based on this analysis, the article formulates a comprehensive set of recommendations structured across strategic, operational and control levels.

Conclusions. The findings confirm that strengthening financial stability requires an integrated approach that combines financial, operational, and risk-management instruments, with due regard for sectoral specifics. In the context of this study, financial stability is understood as financial resilience, the dynamic capacity of agricultural enterprises to withstand wartime shocks, adapt to disrupted logistics and volatile markets, and ensure long-term viability. Financial stability is established as the foundational pillar of financial security and long-term viability of agricultural enterprises, underpinning their solvency and operational continuity amid elevated risks. Given the industry's inherent seasonality, asset structure, and dependence on state support, the direct application of universal financial models proves inadequate. Effective stability enhancement rests upon a coordinated set of financial, economic, and managerial actions that together create a robust protective framework. A critical shift is required from retrospective diagnostics toward proactive risk-scenario modeling. Promising directions for future research include developing industry stability standards, assessing the impact of digitalization (AgriTech, FinTech), exploring new financing instruments, and modeling post-conflict recovery scenarios for agribusiness in de-occupied territories.

Keywords: *financial stability, financial resilience, agricultural enterprise, financial security, risk management, adapted coefficients, Z-model.*

Вступ. Агропромисловий комплекс України є стратегічним фактором забезпечення продовольчої, економічної та національної безпеки, особливо в умовах воєнного стану та майбутньої відбудови держави. Як основа продовольчої незалежності й провідна експортна галузь, він становить фундамент економічної стійкості країни. Проте специфіка аграрного виробництва, зокрема довгі виробничі цикли, висока капіталомісткість, значна залежність від природно-кліматичних умов, а також чутливість до коливань світових цін і логістичних перебоїв, які посилюються через війну, робить діяльність суб'єктів аграрного сектору економіки надзвичайно ризикованою.

У сучасних умовах ключовою проблемою є низька фінансова стійкість багатьох аграрних підприємств, що ставить під загрозу не лише їхню виживаність, а й стабільність усієї галузі та національну безпеку. Причинами цього є неефективне управління капіталом, надмірна залежність від короткострокових кредитів, дефіцит власних оборотних коштів, а також нездатність протистояти воєнним шокам, таким як логістичні перебої, руйнація інфраструктури чи втрата активів. Це призводить до втрати ліквідності, зростання боргових зобов'язань і реального ризику банкрутства. Тому розробка ефективних механізмів підвищення фінансової стійкості аграрного сектору, як динамічної здатності до резилієнтності, є нагальним науковим і практичним завданням для збереження його життєздатності та виконання стратегічної місії під час кризи й відбудови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика фінансової стійкості підприємств, зокрема в аграрному секторі, неодноразово розглядалася як українськими, так і міжнародними дослідниками. Значний внесок у розкриття цього поняття зробили С.В. Андрос [1], Е.В. Камишнікова [2], В.В.Лойко, Д.М. Лойко, Д.В. Лех [4], М.О. Кравченко [3], О. П. Павленко [7], Herman E. та Zsido K. [6]. Проте сучасна реальність, з її глибокою трансформацією аграрного сектору, вираженою сезонністю виробництва, надзвичайною мінливістю ринків і посиленням зовнішніх ризиків, вимагає оновлення теоретичних підходів і практичних інструментів забезпечення фінансової стійкості. Саме це зумовлює актуальність цього дослідження та необхідність глибшого наукового осмислення проблеми.

Метою статті є обґрунтування ролі фінансової стійкості як системоутворюючого елемента фінансової безпеки суб'єктів аграрного бізнесу та розробка практичних рекомендацій щодо її зміцнення.

Виклад основного матеріалу дослідження. У науковій літературі спостерігається плюралізм підходів до визначення фінансової стійкості, які акцентують різні її аспекти та функціональне призначення. Науковий напрям (представлений, зокрема, працями С.В. Андрос [1]) актуалізує структурно-

капітальний вимір, при цьому фінансова стійкість виводиться з оптимальної пропорції між власними та залученими джерелами фінансування. Така оптимізація розглядається як основа фінансової незалежності та мінімізації боргових ризиків. У свою чергу, Камишнікова Е. В. [2] належить до числа дослідників, які розглядають фінансову стійкість через призму платоспроможності та здатності виконувати зобов'язання, пропонуючи оцінювати її за показниками ліквідності, платоспроможності та фінансової незалежності, що відповідає ядру операційно-платіжного підходу. Кравченко М. О. та Леонтовська М. А. [3] трактують фінансову стійкість підприємств як інтегральну характеристику, що поєднує здатність до своєчасного виконання зобов'язань (операційно-платіжний аспект) із раціональним співвідношенням власного та позикового капіталу (структурно-капітальний аспект). Такий підхід дозволяє оцінювати стійкість через систему показників ліквідності, платоспроможності та фінансової незалежності, що є особливо важливим для підприємств із високим рівнем інвестиційних ризиків та інноваційної активності.

Окремий підхід (наприклад, у роботах Н.А. Мамонтової [5]) зосереджується на результативному та фінансово-поточному аспектах. При цьому фінансова стійкість ідентифікується через стабільне генерування позитивного фінансового результату (перевищення доходів над витратами), ефективне управління платіжними потоками та гарантовану безперебійність операційної діяльності. Деякі автори (Herman E. та Zsido K. [6]) пропонують ширше стратегічне бачення, трактуючи фінансову стійкість як динамічну здатність підприємства до збалансованого розвитку в умовах зовнішньої нестабільності, яка включає підтримання балансу між ресурсами та зобов'язаннями, формування довіри інвесторів і кредиторів, а також збереження можливості самофінансування.

Науковиці Павленко О.П. та Кожушко Д.В. [7] застосували інтегративне трактування фінансової стійкості з домінуванням стратегічного підходу, як здатності підприємства зберігати фінансову рівновагу, своєчасно виконувати зобов'язання, підтримувати оптимальну структуру капіталу та забезпечувати розширене відтворення в умовах змін внутрішнього і зовнішнього середовища. Також доцільно при трактуванні поняття «фінансова стійкість підприємства» застосовувати комплексний (інтегративний) підхід, який поєднує фінансовий, адаптаційний та стратегічний аспекти, розглядаючи фінансову стійкість як основу збалансованого розвитку підприємства в умовах постійних змін зовнішнього середовища [8, 9].

Фінансова стійкість суб'єктів аграрного бізнесу формується під впливом унікальних галузевих умов, що детермінують її підвищену значущість і комплексний характер. До ключових особливостей належать висока циклічність і сезонність операцій, залежність від природно-кліматичних факторів, тривалі виробничі періоди та волатильність кон'юнктури світових товарних ринків. У сукупності ці чинники обумовлюють структурну нерівномірність формування грошових потоків,

що створює системні складнощі в підтриманні поточної ліквідності, платоспроможності та формуванні необхідного обсягу власних оборотних коштів. Капіталомісткість модернізації виробничо-технологічної бази та логістичної інфраструктури посилює фінансову чутливість господарств до зовнішніх шоків.

У подібних умовах фінансова стійкість трансформується з пасивного показника стану в активний стратегічний ресурс і динамічну здатність. Вона забезпечує операційну життєздатність шляхом подолання сезонних касових розривів, фінансування посівних кампаній і збору врожаю, адаптації до несприятливих змін у зовнішньому середовищі та збереження довгострокової конкурентоспроможності. Критичним фактором виступає оптимальне управління структурою капіталу, оскільки надмірна залежність від короткострокових позикових джерел на тлі цінової чи врожайної нестабільності істотно підвищує ризик втрати фінансової рівноваги та автономії.

Необхідним компонентом системи забезпечення стійкості є комплексне управління галузевими ризиками: погодними (агрокліматичними), ринковими (ціновими), кредитними, технологічними та біологічними. Підвищення рівня резистентності досягається через синергію інструментів фінансового захисту (страхування, ф'ючерсні контракти), стратегічну диверсифікацію виробництва і збуту, структурну оптимізацію активів та впровадження цифрових рішень для моніторингу й прогнозування.

Таким чином, для аграрного сектору фінансова стійкість виконує роль не стільки ретроспективного індикатора, скільки фундаментальної передумови безперервності виробничо-господарської діяльності, кризової адаптивності та інвестиційної привабливості. Цілеспрямовано сформована система управління нею стає механізмом ефективної алокації ресурсів, забезпечення стабільного розвитку та зміцнення економічної безпеки в середовищі підвищеної невизначеності.

Фінансову стійкість доцільно розглядати як динамічну здатність підприємства протистояти негативним впливам і функціонувати стабільно в довгостроковій перспективі. Саме ця здатність є ключовою основою для досягнення фінансової безпеки. Взаємозв'язок між загрозами, стійкістю, безпекою та управлінськими діями може бути візуалізований у вигляді замкненої циклічної моделі. Для ілюстрації механізму впливу загроз на фінансовий стан доцільно використовувати графічну модель, що відображає причинно-наслідкові зв'язки між основними елементами. У межах цієї моделі загрози (макроекономічні, ринкові, фінансові, операційні) впливають на ключові показники фінансової стійкості підприємства, зокрема коефіцієнти ліквідності, автономії, рентабельності та фінансового левериджу. Погіршення зазначених показників призводить до зниження рівня фінансової безпеки та підвищення ризику втрати стабільності функціонування (рис.1).

Важливим елементом моделі є зворотний зв'язок, який реалізується через управлінські рішення. Своєчасне коригування фінансової політики, оптимізація структури капіталу, управління витратами та ризиками дозволяють нейтралізувати або мінімізувати негативний вплив загроз, відновлюючи фінансову стійкість і запобігаючи подальшому погіршенню фінансової безпеки підприємства.

Рис. 1 Графічна модель впливу загроз на фінансову стійкість і фінансову безпеку підприємства

Джерело: складено за даними [10]

Запропонована графічна модель наочно відображає причинно-наслідковий зв'язок між дією внутрішніх і зовнішніх загроз, змінами ключових показників фінансової стійкості та рівнем фінансової безпеки підприємства. Встановлено, що негативний вплив загроз призводить до погіршення ліквідності, рентабельності та фінансової структури, що, своєю чергою, підвищує ризики втрати стабільності функціонування. Наявність зворотного зв'язку у вигляді управлінських рішень забезпечує можливість своєчасної нейтралізації загроз, коригування фінансової політики та відновлення фінансової стійкості, що підкреслює ключову роль системи управління у забезпеченні фінансової безпеки підприємства.

Фінансова стійкість аграрного сектора формується під впливом унікального набору чинників, що впливають із біологічної та сезонної природи виробництва. Ці детермінанти визначають межі фінансової безпеки та диктують особливі вимоги до управління капіталом.

1. Внутрішні детермінанти, тобто внутрішні чинники, які піддаються прямому управлінському впливу та формують «запас міцності» підприємства:

- Структура активів. Специфікою агробізнесу є висока частка довгострокових активів (земля, багаторічні насадження, сільськогосподарська техніка, елеватори), що спричиняє низьку мобільність майна, і як наслідок, велика частка капіталу «заморожена» у необоротних активах, що вимагає значних обсягів власного капіталу для підтримки стійкості.

- Джерела фінансування та роль держпідтримки. Через тривалий операційний цикл аграрії мають гостру потребу у зовнішньому фінансуванні. Дотації, пільгове кредитування (наприклад, програма «5-7-9%») та державні субсидії стають критичними елементами, що знижують вартість капіталу й підтримують платоспроможність.

- Рівень диверсифікації. Розширення асортименту культур (рослинництво) або поєднання з тваринництвом дозволяє нівелювати збитки від провалу в одному з сегментів. Диверсифікація є внутрішнім стабілізатором грошових потоків.

2. Зовнішні детермінанти. Зовнішні фактори мають переважно некерований характер і створюють умови «турбулентності»:

- Кліматичні ризики. Форс-мажорні природні явища (посухи, повені, заморозки) можуть повністю знищити біологічні активи, що призводить до різкої втрати фінансової стійкості.

- Державна аграрна політика. Зміни в земельному законодавстві, митному регулюванні або податкових пільгах (ПДВ для аграріїв) безпосередньо впливають на чистий прибуток та інвестиційну привабливість.

- Коливання валютних курсів. Агросектор є експортоорієнтованим, тому зміна курсу валют впливає на виручку, і водночас імпортні складники (добрива, засоби захисту рослин, насіння) при девальвації гривні стрімко здорожчують виробництво.

- Кон'юнктура світових товарних бірж. Ціни на зернові та олійні культури диктуються глобальним попитом (Чиказька товарна біржа тощо). Волатильність світових цін робить фінансовий результат агропідприємств важкопрогнозованим.

- Логістичні виклики. Обмеження експортних шляхів (блокада портів, черги на кордонах) збільшують витрати на збут і затримують надходження грошових коштів, провокуючи «касові розриви».

Фінансова стійкість є ключовим індикатором життєздатності аграрного підприємства, його здатності протистояти ринковим і природним шокам, фінансувати виробничі цикли та забезпечувати довгостроковий розвиток. Через особливості галузі, такі як тривалість операційного циклу, висока капіталомісткість та сильна залежність від екзогенних факторів, традиційні підходи до діагностики потребують адаптації. Нижче розглядається практичний інструментарій для оцінювання та моніторингу фінансової стійкості аграрних підприємств.

Базова оцінка має ґрунтуватися на адаптованій системі коефіцієнтів, що враховують специфіку сільськогосподарського бізнесу. У практику постійного моніторингу варто включити ключові показники, наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Адаптована система фінансових коефіцієнтів для аграрних підприємств

Показник	Формула розрахунку	Ключова інтерпретація для аграрного підприємства
Коефіцієнт автономії	Власний капітал / Активи	Відображає фінансову незалежність. Через потребу в значних інвестиціях у техніку та землю оптимальне значення може бути нижчим за загальні нормативи, але стабільність цього показника є критично важливою.
Коефіцієнт фінансового левериджу	Позиковий капітал / Власний капітал	Показує рівень боргового навантаження. Залежність від сезонних кредитів для фінансування посівної кампанії обумовлює допустимість підвищених значень, але довгострокова тенденція до зростання – негативний сигнал.
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	(Власний капітал – Необоротні активи) / Оборотні активи	Оцінює здатність фінансувати поточну діяльність власними джерелами. Для аграріїв це часто є проблемою через високу частку необоротних активів. Позитивна динаміка показника – ознака зміцнення фінансової гнучкості.
Коефіцієнт фінансової стійкості	(Власний капітал + Довгострокові зобов'язання) / Пасиви	Відображає, яка частина активів фінансується за рахунок стійких довгострокових джерел (власних та позикових). Нормативне значення – 0,7-0,9. Для аграрного підприємства, яке має значні довгострокові зобов'язання на техніку, це ключовий індикатор довгострокової стійкості.
Рентабельність виробництва (з урахуванням субсидій)	(Операційний прибуток + Отримані субсидії) / Собівартість реалізованої продукції	Адаптований показник. Зважаючи на значну роль державної підтримки, її включення до доходу дає змогу отримати реальну картину економічної ефективності господарювання та його залежності від бюджетних трансфертів.

Джерело: складено за даними [11,12]

Для суб'єктів аграрного бізнесу критично важливими є не лише загальний стан балансу, а й співвідношення грошових потоків у часі. Аналіз має проводитися за такими етапами:

1. Прогнозування сезонного грошового розриву. Визначення періодів (наприклад, весняної посівної кампанії), коли максимальна потреба в коштах виникає за відсутності надходжень від реалізації.

2. Ідентифікація джерел покриття. Оцінка наявних джерел – власні оборотні кошти (наявність і ліквідність), ліміти поточних кредитних ліній, можливості отримання авансових платежів від трейдерів.

3. Порівняльна оцінка. Розрахунок показника «Сезонна потреба в коштах / Доступні короткострокові джерела». Систематична недостатність джерел змушує вдаватися до дорогих короткострокових кредитів, що підриває рентабельність.

Інструментом для цього може слугувати детальний поквартальний (або щомісячний) прогноз руху грошових коштів.

У контексті посилення макроекономічної невизначеності та системних шоків, зумовлених воєнним станом, забезпечення фінансової безпеки аграрних підприємств набуває критичного значення для продовольчої та економічної стабільності держави. Фінансова стійкість виступає системоутворювальним елементом такої безпеки, що актуалізує потребу в адекватних інструментах для її діагностики. Інтегральні моделі прогнозування банкрутства, зокрема п'ятифакторна модель Е. Альтмана (Z-рахунок), завдяки агрегуванню ключових фінансових показників в єдиний індекс є потужним інструментом для кількісної оцінки ризику втрати платоспроможності. Однак їх пряме застосування до суб'єктів аграрного бізнесу суттєво обмежене галузевою специфікою, що знижує валідність отриманих висновків і вимагає концептуальної адаптації.

Стандартні інтегральні моделі були розроблені та верифіковані в умовах стабільного середовища промислових підприємств із рівномірними виробничими циклами, тому їхнє використання для аналізу аграрних формувань виявляє низку суттєвих методологічних прогалин:

1) Ігнорування циклічності та сезонності. Нерівномірність генерування грошових потоків протягом року (масштабні витрати в посівний період проти концентрованих надходжень після збору врожаю) призводить до структурних спотворень у розрахунках показників ліквідності та оборотності активів на певну звітну дату. Це робить порівняння з нормативними значеннями, розрахованими для підприємств із рівномірною виручкою, недостатньо коректним.

2) Неурахування специфіки структури активів. Для аграрних підприємств характерна висока частка необоротних активів (сільськогосподарські угіддя, спеціалізована техніка, тваринницькі комплекси), що формує структурно занижені значення коефіцієнтів поточної ліквідності та маневреності власного капіталу порівняно із промисловими компаніями. Класичні моделі трактують це як ознаку підвищеного ризику, не враховуючи довгостроковий, продукувальний характер цих активів.

3) Відсутність інтеграції впливу державної підтримки. Субсидії, компенсації та інші форми бюджетної підтримки є суттєвою та часто стратегічною складовою фінансових результатів аграрних підприємств. Класичні моделі, орієнтовані на показники ринкової рентабельності (наприклад, X3 у моделі Альтмана –

ЕВІТ/Активи), не відокремлюють операційну ефективність від трансфертів, що спотворює оцінку реальної економічної стійкості бізнесу.

4) Неможливість квантифікації високих екзогенних ризиків. Ключові детермінанти фінансового результату в сільському господарстві – природно-кліматичні умови, епіфітотії, епізоотії – не знаходять прямого відображення в фінансовій звітності. Моделі, засновані на ретроспективних бухгалтерських даних, не можуть адекватно врахувати ймовірність і масштаб цих шоків, що різко обмежує їх прогнозну здатність для галузі.

Для подолання зазначених обмежень пропонується застосовувати концепцію адаптованої інтегральної моделі (умовне позначення – Zagr), яка передбачає системну модифікацію класичного підходу за двома взаємопов'язаними напрямками: 1) ревізія складу та змісту факторних показників з метою їх приведення до галузевих реалій; 2) перекалібрування вагових коефіцієнтів та порогових значень інтегрального індексу для коректної інтерпретації результатів саме для аграрних підприємств. Логіка такої адаптації візуалізована на рис.2.

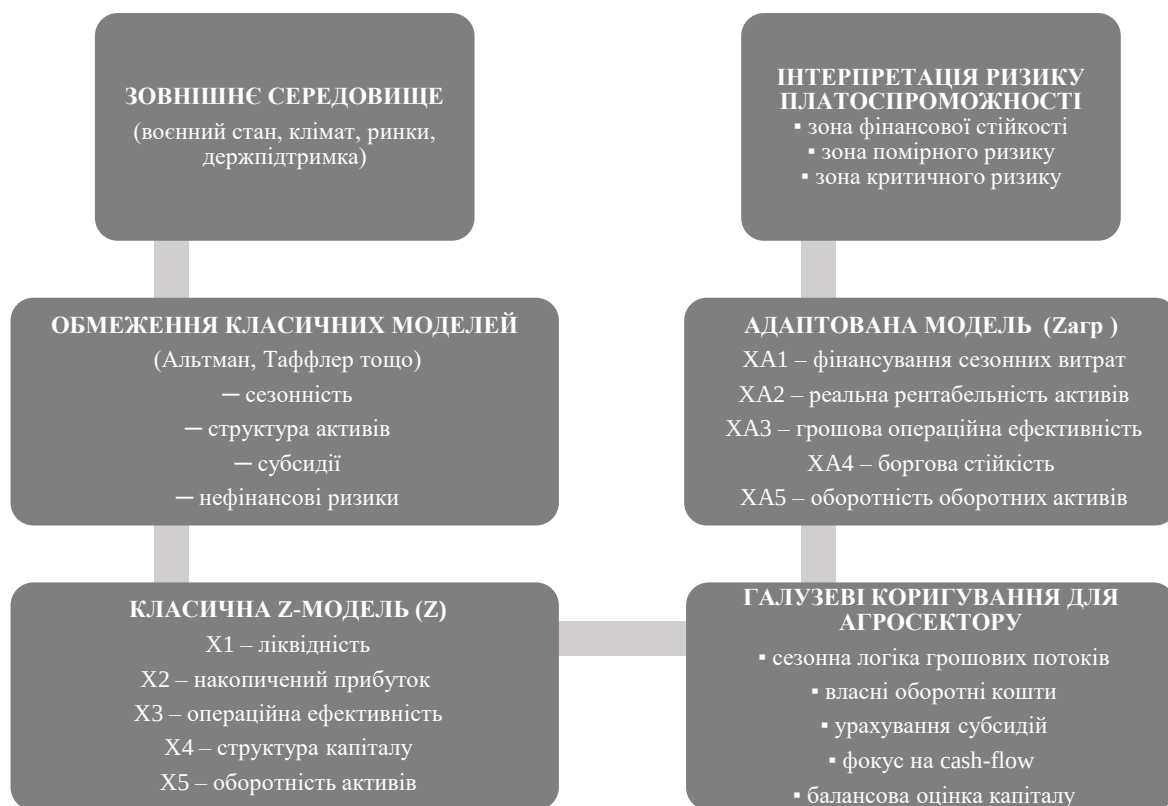

Рис. 2 Концептуальна схема адаптації інтегральної Z-моделі прогнозування банкрутства до умов функціонування аграрних підприємств в умовах воєнного стану

Джерело: складено за даними [13]

Запропонована графічна модель адаптації інтегральної Z-моделі прогнозування банкрутства відображає логіку трансформації класичних аналітичних підходів до оцінки фінансової стійкості аграрних підприємств з урахуванням умов воєнного стану та галузевої специфіки. Модель наочно демонструє, що традиційні інтегральні показники, розроблені для стабільного функціонування промислових підприємств, є обмежено придатними для аграрного сектору через сезонність грошових потоків, особливу структуру активів, значний вплив державної підтримки та високий рівень природно-кліматичних ризиків, які не знаходять відображення у фінансовій звітності. Включення блоку галузевих коригувань дозволяє переорієнтувати оцінку фінансового стану з формально-балансових характеристик на економічно обґрунтовані показники, що відображають здатність підприємства фінансувати сезонні витрати, генерувати операційні грошові потоки та підтримувати боргову стійкість в умовах обмеженого доступу до кредитних ресурсів.

Адаптована модель Загр забезпечує більш адекватну кількісну оцінку ризику втрати платоспроможності, оскільки інтегрує вплив зовнішнього середовища та внутрішніх галузевих факторів у єдиний аналітичний індекс. Запропонована система інтерпретації порогових значень Загр формує практично орієнтований інструментарій раннього виявлення фінансових загроз, що підвищує обґрунтованість управлінських рішень у сфері антикризового управління, фінансового планування та оцінки кредитоспроможності аграрних підприємств.

Для подолання викликів воєнного стану та макроекономічної нестабільності аграрні підприємства повинні впровадити скоординовану систему управління, що охоплює стратегічний, операційний і контрольний рівні. На стратегічному рівні необхідно проводити політику диверсифікації виробництва та ринків збуту, що зменшує залежність від окремих культур або каналів реалізації. Створення продуктів із вищою доданою вартістю через переробку чи зберігання дозволяє підвищити рентабельність і стабілізувати фінансові потоки. Критично важливим також є накопичення фінансових резервів, які слугують буфером проти непередбачуваних ринкових, кліматичних чи логістичних потрясінь.

На операційному рівні ключовим є ефективне управління оборотними активами, включаючи оптимізацію запасів, прискорення інкасації дебіторської заборгованості та узгодження грошових потоків з виробничим циклом. Реструктуризація існуючих боргів допомагає адаптувати графіки платежів до реальних можливостей підприємства, зменшуючи тиск у пікові періоди. Активне залучення державних інструментів підтримки, таких як спеціальні програми фінансування, кредитні гарантії та агрострахування, є життєво важливим для зниження ризиків та підтримки платоспроможності.

На рівні контролю слід впроваджувати систему фінансового контролінгу для постійного моніторингу ключових індикаторів стійкості та раннього виявлення загроз. Регулярне стресс-тестування бізнес-моделі на чутливість до ключових

факторів (цін, врожайності, ставок) забезпечує перехід від реактивного до проактивного управління, запобігаючи кризам. Таким чином, фінансовий контроль перетворюється з облікового механізму на активний елемент системи безпеки підприємства.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати дослідження підтверджують, що фінансова стійкість є фундаментальною основою фінансової безпеки та довгострокового розвитку аграрного підприємства. Вона визначає здатність підприємства зберігати платоспроможність і безперервність діяльності в умовах високих ризиків. Оцінка стійкості в агробізнесі вимагає обов'язкового врахування галузевої специфіки — сезонності, структури активів та впливу держпідтримки, — що обмежує застосування універсальних фінансових моделей. Зміцнення стійкості досягається завдяки комплексу фінансових, господарських та управлінських заходів, які разом формують надійний «захисний периметр». У сучасних умовах пріоритетом стає не лише аналіз минулих показників, а й проактивне моделювання майбутніх ризиків і сценаріїв розвитку.

Перспективи подальших наукових досліджень полягають у розробці галузевих нормативів фінансової стійкості для різних типів аграрних підприємств (від ферм до холдингів) для підвищення якості порівняльного аналізу; дослідженні впливу цифровізації (технологій точного землеробства та FinTech) на підвищення фінансової стійкості та безпеки; оцінці ефективності нових інструментів фінансування (зелених облігацій, товарних форвардів) для потреб українського аграрного сектору; моделюванні специфічних сценаріїв відновлення фінансової стійкості підприємств на деокупованих територіях з урахуванням післявоєнних ризиків.

Список використаної літератури

1. Андрос С. В. Механізм забезпечення фінансової стійкості як активний елемент у системі стабілізації кредитування і нарощення економічного потенціалу підприємств агропромислового виробництва. *Економічний журнал*. 2025. № 1 (31). DOI: 10.15276/EJ.01.2025.1
2. Камишнікова, Е. В., Амельченко, Є. О., & Аввакумов, Д. М. Фінансова стійкість як елемент забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. *Актуальні питання економічних наук*, 2024. № 3–4. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14231737>
3. Кравченко М. О. & Леонтовська М. А. (2022). Підходи до оцінювання фінансової стійкості інноваційно-активних підприємств. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»*. № 24. С. 93-99. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.24.2022.274831>
4. Лойко В.В., Лойко Д.М., Лех Д.В. Забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва аграрного сектору. *Агросвіт*. № 24, 2019. С.28-34. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2019.24.28>

5. Мамонтова Н.А. Умови забезпечення фінансової стійкості підприємств. *Фінанси України*. 2015. №8. С.103-106.
6. Herman E., Zsido K.-E. The financial sustainability of retail food SMEs based on financial equilibrium and financial performance. *Mathematics*. 2023. Vol. 11. Issue 15. 3410. DOI: <https://doi.org/10.3390/math11153410>
7. Павленко, О. П., & Кожушко, Д. В. Теоретичні аспекти оцінки фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств. *Економічний простір*, 2021. №173, 76–80. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/173-11>
8. Танклевська Н. С., Мірошніченко В. О. Фінансова стійкість підприємств в умовах цифрової економіки. *Бізнес Інформ*. 2024. №3. С. 249–255. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-3-249-255>
9. Tanklevska, Nataliya S., and Kalinichenko, Artem V. (2025). The Etymology of the Concept of "Financial Sustainability of an Enterprise". *Business Inform*. № 3. P. 283–289. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-3-283-289>
10. Близнюк Т., Овсюченко Ю., & Пересада О. Фінансова безпека підприємств у контексті антикризового управління та стратегічного управління ризиками. *Modeling the development of the economic systems*. 2025. №1. С. 95–100. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2025-15-13>.
11. Поддєрьогін А. М., Наумова Л. Ю. Фінансова стійкість підприємств сільського господарства України: проблеми і шляхи її забезпечення. *Економічний вісник національного гірничого університету*. 2005. №2. С. 51-58.
12. Череп А. В., Іванова Н. С. Оцінка фінансового стану агропромислових підприємств в контексті економічної безпеки". *Облік і фінанси АПК: науково-освітній портал*. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/ocinka-finansovogo-stanu-agropromislovih-pidpriemstv-v-konteksti-ekonomichnoi-bezpeki.html> (дата звернення 25.01.2026)
13. Густера О. М. Моделювання процесів оцінки ризику банкрутства підприємств аграрного сектора України. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.11.54>

References:

1. Andros, S. V. (2025). Mechanism of ensuring financial stability as an active element in the system of stabilization of lending and increase of economic potential of agro-industrial production enterprises. *Ekonomichnyi zhurnal*, (1). <https://doi.org/10.15276/EJ.01.2025.1> [in Ukrainian].
2. Kamyshnykova, E. V., Amelchenko, Ye. O., & Avvakumov, D. M. (2024). Financial stability as an element of ensuring financial and economic security of an enterprise. *Aktualni pytannia ekonomichnykh nauk*, (3–4). <https://doi.org/10.5281/zenodo.14231737> [in Ukrainian].
3. Kravchenko, M. O., & Leontovska, M. A. (2022). Approaches to assessing the financial stability of innovatively active enterprises. *Ekonomichnyi visnyk NTUU*

"Kyivskiy politekhnichnyi instytut", (24), 93–99. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.24.2022.274831> [in Ukrainian].

4. Loiko, V. V., Loiko, D. M., & Lekh, D. V. (2019). Ensuring the financial security of business entities in the agricultural sector. *Ahrosvit*, (24), 28–34. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2019.24.28> [in Ukrainian].

5. Mamontova, N. A. (2015). Conditions for ensuring financial stability of enterprises. *Finansy Ukrainy*, (8), 103–106. [in Ukrainian].

6. Herman, E., & Zsido, K.-E. (2023). The financial sustainability of retail food SMEs based on financial equilibrium and financial performance. *Mathematics*, 11 (15), 3410. <https://doi.org/10.3390/math11153410>

7. Pavlenko, O. P., & Kozhushko, D. V. (2021). Theoretical aspects of assessing the financial stability of agricultural enterprises. *Ekonomichnyi prostir*, (173), 76–80. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/173-11> [in Ukrainian].

8. Tanklevska, N. S., & Miroshnychenko, V. O. (2024). Financial stability of enterprises in the digital economy. *Biznes Inform*, (3), 249–255. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-3-249-255> [in Ukrainian].

9. Tanklevska, N. S., & Kalinichenko, A. V. (2025). The etymology of the concept of "financial sustainability of an enterprise". *Business Inform*, (3), 283–289. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-3-283-289>

10. Blyzniuk, T., Ovsyuchenko, Yu., & Peresada, O. (2025). Financial security of enterprises in the context of crisis management and strategic risk management. *Modeling the Development of the Economic Systems*, (1), 95–100. <https://doi.org/10.31891/mdes/2025-15-13> [in Ukrainian].

11. Poddierohin, A. M., & Naumova, L. Yu. (2005). Financial stability of agricultural enterprises of Ukraine: problems and ways of its provision. *Ekonomichnyi visnyk natsionalnoho hirnychoho universytetu*, (2), 51–58. [in Ukrainian].

12. Cherep, A. V., & Ivanova, N. S. (n.d.). Assessment of the financial condition of agro-industrial enterprises in the context of economic security. *Oblik i finansy APK: nauково-osvitnii portal*. <https://magazine.faaf.org.ua/ocinka-finansovogo-stanu-agropromislovih-pidpriemstv-v-konteksti-ekonomichnoi-bezpeki.html> (Accessed May 25, 2026)[in Ukrainian].

13. Huster, O. M. (2019). Modeling the processes of assessing the risk of bankruptcy of agricultural enterprises of Ukraine. *Efektivna ekonomika*, (11). <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.11.54> [in Ukrainian].

Надходження рукопису до журналу: 25.04.2026

Прийнято до друку рукопис після рецензування: 27.05.2026

Дата публікації: 30.06.2026